

**KONFLIKTY A PROBLÉMY SÚČASNÉHO ČLOVEKA A SPOLOČNOSTI
V DRAMATICKEJ TVORBE PO ROKU 1945 NA SLOVENSKU: Š. KRÁLIK, I.
BUKOVČAN, J. SOLOVIČ, P. KARVAŠ A INÍ.**

Dráma

- literárny druh, prebieha na divadelnej scéne
- s epikou má spoločný dej
- s lyrikou - nálady, myšlienky a pocity postáv môžu byť vyjadrované
- monológy a dialógy
- dejstvá sú rozdelené na obrazy a dejstvá
- expozícia - naznačenie deja
- zápleтка
- zauzľovanie
- kríza
- peripetia - nečakaný dejový zvrät
- rozuzlenie
- vznik - antické Grécko

- tragédia
 - boj človeka s nepriateľskými silami, ktoré sú silnejšie
 - vnútorná očista - tragická katarzia
- komédia
 - komický vzťah k svetu
 - zosmiešnené nedostatky života

- postoj autora je
 - humorný, úsmevný a zhovievavý
 - ironický, výsmešný
 - satirický, výsmech s úplným odmietnutím javu

- komickosť sa sústreďuje na
 - charaktery - charakterová komédia
 - situácia - situačná komédia

- komédie
 - veršované (Shakespeare)
 - neveršované

- fraška
 - násilná, hrubá komickosť
- bufonáda
 - satirické zveličenie

- rozhlasové, bábkové, televízne hry, pantomíma
- opera, opereta a muzikál
- činohra - dráma v užšom slova zmysle
- zobrazenie spoločenských problémov
- hrdinovia - z občianskeho života
- sociálne, psychologické, absurdné

Slovenská dráma po roku 1945

- divadelné, rozhlasové a televízne hry, inscenácie a filmy
- nadväzovanie na predvojnovú drámu J. Barča-Ivana, I. Stodolu
- témy - vojna, SNP, budovanie socializmu

etapa - 1945-48 a 50. roky

- pokračovanie a nadväzovanie na predvojnové obdobie
- realistická dráma

Ivan Stodola

- Básnik a smrť - o SNP

Štefan Králik

- snaha o experimentovanie
- **Hra bez lásky, Margaret zo zámku** (ekológia)
- **Posledná prekážka**
 - lekár Lorenc - manželstvo z vypočítavosti s Klárou ⇒ milenka Helena
 - Helena stretne bývalú lásku (smrteľne chorý Michal)
 - Michala môže zachrániť len chirurg Lorenc, ktorý stojí pred dilemou
 - nakoniec zachráni Michala
 - Klára odchádza od Lorenca
 - etický princíp lekára víťazí
 - riešenie filozofických problémov človeka

2. etapa - 60-70. roky

- kritika záporných javov spoločnosti

Ján Solovič

- „dvorný dramatik“ - kritika s povolením strany
- **Občianska trilógia**
- **Meridiam**
 - rušňovodič Tomáš Benedik, bývalý partizán
 - synovia Il'ja (negatívna postava), Miki (kladná postava) - zmaturoval, ale napriali ho na LF ⇒ sklamaný, odmieta využiť zásluhy otca v povstaní
 - otec nakoniec zomiera

- **Strieborný Jaguár**
 - problémy úplatkárstva - architekt Ilja chce získať byt za úplatky ⇒ Miki nesúhlasí
 - Miki chce zabrániť bratovi v prevzatí vyznamenania otca in memoriam
- **Zlatý dážď**
 - ekologický problém ⇔ morálny problém
 - publicistický charakter
- historické hry
- **Kde leží naša bieda** (o L. Štúrovi)
- **Zhasnuté slnko** - Dušan Makovický - lekár Tolstého
- **Zvon bez veže** - o Matejovi Belovi
- veselohry
- **Peter a Pavol** - o Petrovi Veľkom v Blave

Ivan Bukovčan

- stroskotanie ideálov, morálna zodpovednosť, vina za porušenie humanity
- **Pštrosí večierok**
- **Kým kohút nezaspieva**
 - potlačenia SNP
 - biblický motív - Judášova zrada a 3-násobné Petrove zapretie Krista
 - v ohrození života sa ocitne 10 ľudí rukojemníkov za zavraždenie nemeckého vojaka
 - na tomto psychickom tlaku je postavený konflikt drámy tak, aby sa napokon jeden obetoval za ostatných a tak im zachránil život
- **Šťastie príde v nedeľu**
 - o športke
- **Posledná bosorka**
- **Medená veža**
 - filmový scenár z prostredia horolezeckého prostredia

Osvald Záhradník

- **Sólo pre bicie (hodiny)**

Peter Karvaš

- **Polnočná omša**
 - vyjadrenie ideálov ľudskosti a spolupatričnosti
 - kritika malomeštiactva egoizmu, závidi a fašizmu
- **Antigona a tí druhí** - ľudská spolupatričnosť - KZ Lager

- **Vo veľkej parochni**

- **Jazva**

- Autor sám nazval toto dielo malou občianskou činohrou v 3 medzihrách. Vyskytuje sa tu len pár postáv. Stano Ondruš, jeho žena Magda a dcéra Gitka. Stano Ondruš je známym biológom, ktorý bol vyznamenaný za objavy okolo DNA (deoxyribonukleónová kyselina sa skladá zo solí kyseliny fosforečnej, deoxyribózy a najmä z dusíkatých heterocyklických purínových a pyrimidínových báz,...). Oto Majcher je mladým rozhlasovým reportérom. Chce urobiť interview s Ondrušom. Pri tom sa Oto stretne s Gitkou, s ktorou už dlhší čas chodí. Pri rozhovore Oto so Stanom, je Oto nespokojný s vedcovými odpoveďami, no ani Stano nie je spokojný s otázkami, a tak Oto napokon odchádza bez rozhovoru. Ondrušovci sa dozvedajú, že ich bývalý sused a sčasti i priateľ Ernest Šebo bol vyhodený zo strany a z práce. Stano vedie dlhé vnútorné monológy, lebo rozmýšľa o tom, či sa Ernest mohol tak zmeniť. Do toho príde Viera Šebová (Ernestova žena) a prosí Stana o pomoc, pretože sa medzičasom stal veľmi vplyvným človekom. Aj Magda presviedča svojho muža, aby mu pomohol, pretože nevedia, prečo bol vyhodený. Viera im prezradí, že Ernest sa pred časom zastal akéhosi Dohňanského, ktorého vyhodili už asi pred rokom, aj keď ho Viera od toho odhovárala. Stanov priateľ Tomkovič príde zagratulovať Ondrušovi k vyznamenaniam. Od neho sa rodina dozvedá, že Šebo mal vraj nejaké kontakty s cudzou agentúrou cez svojho bratranca. Tomkovič radí Stanovi, aby tú vec nechal tak, lebo môže oľutovať, ale Ondruš sa chce za Šeba prihovoriť u súdruhu Lexu, ktorý je veľkým a vysokopostaveným straníkom. Lexa mu zatelefonuje, lebo aj on mu chce zagratulovať. Ondruš síce chce tento telefonát využiť v Šebovej veci, ale nakoniec nepozbiera dosť odvahy, a tak sa radšej prihovori vo veci Tomkovičovho syna, ktorý má problémy v škole. Kvôli tomu sa Ondrušovci doma pohádajú a Magda sa nahnevá na Stana.
- Po troch rokoch má Gitka s Otom dieťa, ale ich manželstvo ide dolu vodou. Ondruš sa teda nikdy za Šeba neprihovoriť, preto má stále výčitky svedomia, k čomu mu svojou časťou prispela aj Magda, lebo mu toto charakterové zlyhanie dávala neustále na oči. Jedného dňa ho má navštíviť zástupca akéhosi podniku. Ondruš zisťuje, že to je práve Šebo. Ondruš si opäť uvedomuje svoju chybu a hryzie ho svedomie. Dozvedá sa, že Gitka s Magdou chodili pravidelne tajne za Šebom, ktorý bol na dlhý čas hospitalizovaný aj v nemocnici, kde pracuje Magda ako očiarka. Až teraz Stano všetko pochopí. Zisťuje, že aj Oto - manžel jeho dcéry sa správa tak, ako sa voľakedy správal on. Dostal sa na vysoké miesto a teraz sa už len snaží zničiť všetku konkurenciu, sám však už dlhší čas vlastne nerobí žiadne reportáže. Ondruš chce zachrániť jedného Otovho podriadeného, ale plány mu prekazí jeho kolega a dlhoročný spolupracovník, ktorý napíše do novin o tom, ako sa Ondruš zaoberá nepodstatnými, bezvýznamnými a najmä veľmi drahými výskumami, keď by sa pritom mal zaoberať trávopoľným systémom. Pravda o Otovi je taká, že v skutočnosti nikoho nevyhadzuje, naopak, ten Otov podriadený, ktorého chcel Stano zachrániť, poukazuje na Otovu neschopnosť tým, že sa odvoláva na novinový článok o Otovom svokrovi. Ondruš sa obáva, že aj jeho postihne osud Šeba. Do deja sa opäť vracia Tomkovič. Ondruš až teraz pochopí, že to bol práve Tomkovič, kto pošpinil starého riaditeľa ústavu, na ktorého miesto sa dostal Stano. Na schôdzi sa hlasuje o Ondrušovej vine či nevine. Stanov asistent musí ospravedlniť. Nakoniec sa ukáže, že Tomkovič, ktorý prevracal neustále prevracal kabát, sa chce dostať na miesto riaditeľa ústavu, na to sa však potrebuje zbaviť Stana Ondruša. Koniec zostáva otvorený.
- Hra vyšla v roku 1963, v čase určitého uvoľnenia v kultúre, aspoň v porovnaní s 50. rokmi, preto si mohol Karvaš dovoliť napísať i vydať takúto dosť kritickú drámu. Kritizuje v nej všadeprítomný kult osobnosti, kritizuje aj bezdôvodné podozrievanie a odsudzovanie ľudí, no nevystupuje otvorene proti strane.

etapa - 1980 →

- nástup satiry
- vznik avantgardných autorských divadiel - GunaGu, Stoka
- populárne „autorské divadlá“ - RND (založené Stanislavom Štepkom už v roku 1963)
- poetickosť, obraznosť, hravosť
- témy - rôznorodé, týkajú sa najmä etiky človeka a spoločnosti

PREDCHODCOVIA SLOVENSKEJ LYRIZOVANEJ PRÓZY A ICH OBRAZ ČLOVEKA A SVETA: M. URBAN, J.C. HRONSKÝ, I. HORVÁT, G. VÁMOŠ.

Milo Urban
(1904 - 1982)

- novela **Jašek Kutliak spod Bučiny**
 - vnútorný konflikt postáv, Jašek je očarený prvou láskou, jeho osudová dobrota sa láme na tvrdosti života.
- **Za vyšným mlynom** - dráma svedomia
 - neskôr predloha pre operu E. Suchoňa Krútnava
- **Živý bič**
 - 2 časti
 - Stratené ruky
 - Adam Hlavaj

Jozef Cíger – Hronský
(1896 Zvolen - 1960)

- 1. vojna - ITA front
- 16 rokov viedol časopis Slniečko
- emigroval do AUS, žil v Bavorsku, ITA, Argentíne
- zb. poviedok **Tomčíkovci** - orientuje sa na dedinu, usiluje sa vystihnúť vonkajšiu skutočnosť a vnútorný svet človeka, vykresliť živé postavy
 - rozprávajú vždy o biede, ale výsledným dojmom je šťastie. Sú nositeľmi posolstva - životná žičlivosť, spokojnosť s tým, čoho sa im dostáva od života
- **Jozef Mak (1933)**
 - Dej sa odohráva pred I. sv. v. Hl. postava je Jozef Mak, ktorého autor stvárnil ako fatalistickú - osudovú postavu. V závere románu ho autor charakterizuje „Trp Jozef Mak. Človek - milión si, nuž vydržíš všetko... Keďže nie je pravda, že najtvrdší je kameň, najmocnejšia je oceľ. Ale pravda je, že najviac vydrží na svete obyčajný J. M.“
 - Jozef Mak sa prebija životom v ťažkých podmienkach. Už jeho detstvo mu určilo zlý osud. Narodil sa ako nemanželské dieťa - otec Gregor Bialoš. Od detstva znáša ponižovanie od svojho nevlastného brata Jana, ktorého si preto matka obľúbila. Pochopenie nachádza len u krásnej matky, ktorého vdovu s chlapcom prichýli, keď vyhorí chalupa. Matka má veľké obavy a tak dáva Jozefa do služby - honelník na salaši. Ujde ku drevorubačom. Potom sa osamostatní a postaví si chalupu. Začína sa jeho cesta života. Do chalupy si privedie Marušu, ktorú má rád, ale musí ísť na vojnu. Vtedy mu Marušu preberá brat Jano a nastahuje sa do jeho chalupy. Keď príde domov, Maruša je už vydatá a chalupa obsadená. Je to ďalšia rana. Maruša zistí, že s Janom nie je šťastná. Je chorá a dieťa je slabé. Jozef začína chodiť s Julou Petriskovou, ktorá chodí Maruši opatrovať dieťa. Jule bolo veštené, že sa nevydá, takže sa jej vzťahu čuduje celá dedina. Jano prepustí časť chalupy Jozefovi. Odvíja sa život July a Jozefa. Jula ho má úprimne rada a snaží sa mu vyhovieť. Odmala bola vychovaná ako slúžka a tak sa aj stavia k Jožovi, čo mu niekedy vadí. Jula ho má ešte viac rada, ale zistí, že vzťah medzi Marušou a Jožom sa znovu obnovuje. Jula trpí a šťastie jej prináša narodený syn Jozef. Pomery v rodine sa zhoršujú. Jano je nezamestnaný a chce odísť do USA, lenže Maruša sa tragicky utopí. Jozefov život sa upraví v čase, keď čaká druhé dieťa. Pôrod sa však končí tragicky - Jula zomiera. Jozef to berie o to horšie, lebo až teraz pochopil, ako ho Jula mala rada a ako jej on ubližoval neverou s Marušou. Prijíma tento osud i to, že jeho neláska zabila Julu.
 - Jeho údelom bolo znášať utrpenie a zdieľať osud nešťastného človeka. Autor tým chce vysvetliť, že každému človeku je predurčené prijať osud, s ktorým sa narodí. Tak Jozefovi nebolo určené poznať šťastie, alebo ho poznať iba málo. Tragikou postavy je aj to, že šťastie mohol nájsť v Jule, ktorá mu bola oddaná celou dušou. Jozef po celý život hľadá šťastie a keď ho má pri sebe na dosah, neuvedomuje si to.

- Osud Jozefa Maka je často stotožňovaný s osudom Hronského, pretože i napriek tomu, že mal vlast' rád, osud mu nedoprial prežiť tu do konca a umrieť. Bola to osudová nevyhnutnosť.
- Idea románu je prostá vo svojej zložitosti. Je to humanizmus ľudského utrpenia. Jozef Mak je symbolom. Je nositeľom tohto utrpenia a zároveň aj jeho hrdinom. Román pobáda čitateľov k zamysleniu sa nad životom, nad základnými hodnotami, ktoré ho tvoria.
- *Jozef Mak* - jeho tragikou bola nešťastná láska k Maruši. Od malička sa stýkal s ponižovaním, a preto prehliadal Julu, ktorá bola prvou bytosťou, čo ho mala rada. Jozef bol uzavretý k okoliu, ignoroval ho. Jeho uzavretosť vyplýva z jeho krutého osudu. Je ku svetu nedôverčivý. Vinu potom kládol na Jana, ktorý mu Marušu prevzal. Jozef býval duchom neprítomný a Jula pritom vedela, že myslí na Marušu. Ich vzťah sa nakoniec vyjasní, ale keďže nebol nikdy naplnený, dovŕšený, spôsobil Julinu smrť.
- *Jula* - bola plachá, ale vo vzťahu k Jožovi si vytvára sebadôveru a lásku. Mala Jozefa rada, lebo k nemu cítila vďačnosť, z čoho vyplývala jej oddanosť k nemu. S Jožom mohla prežiť to, čo jej bolo od detstva odopierané a to lásku. V strachu, aby ju nestratila k Jozefovi, bála sa o ňu bojovať s Marušou. Jozef nebol schopný presvedčiť Julu o jeho vzťahu k nej, na následok čoho Jula zomiera. Autor tu využil osudovosť July, že sa nikdy nevydá.
- Expresionistické prvky: „Keď sa chodník zúžil, šla za Makom ako psík.“ - oddanosť k Jozefovi. Expresionistickým opisom autor dotvára náladu, vzťah dvoch ľudí. Tieto prvky vidíme aj v opise jesennej prírody: „Na strniskách sedela únava a nekonečná triezvota. Unavilo ma leto. Zošediveli jedle na úbočiach. Rodila som, rodila ako vedela, ale unavilo ma leto.“
- nachádzame tu fatalizmus - podriaďovanie.

Ivan Horváth
(1904 - 1960)

- expresionistická próza
- **Človek na ulici**
 - zbierka noviel. Obsahuje prózy o bratoch Jurgovcoch a novelu *Laco a Bratislava*. Bratia Jurgovci pochádzali zo zemianskeho rodu - sú medzi nimi charakterové rozdiely. Azna predstavuje dobro, Tomáš - umelec, tulák.
 - významnú úlohu zohráva príroda - úzky vzťah človek - príroda.
- prózy sú poznamenané expresionizmom - subjektivismom, hl. postavy nešťastné
- **Laco a Bratislava**
 - zachytáva premenu Bratislavy z malého mestečka na veľkomesto. Stáva sa centrom študentstva. Bratislava je personifikovaná - pripisuje jej ľudské vlastnosti. Autor využíva impresionizmus a poetizmus. Impresionizmus - autor vyjadruje svoje nálady a zážitky so stretnutím s prírodou jednotlivých ročných období, snaží sa vplývať na zrakový a sluchový zmysel, diela sú plné slnečných lúčov, farieb, svetla, radosť zo života.

Gejza Vámoš

- jeho tvorba je poznamenaná expresionizmom (expresionistické diela končia poväčšine smrťou hlavnej postavy)
- **Odlomená haluz**
 - obraz židovskej menšiny na Ponitří v období R-U, počas 1. sv. vojny aj po vojne. Odlomenou haluzou sú odpadlíci od židovskej viery. Svoju kritiku zamerával na dve strany: proti domácejmu obyvateľstvu, ale aj proti žid. pocitu ukrivdenosti. Román končí v duchu ľudskej humanity, rovnoprávnosti.
 - kompozícia románu je neprepracovaná. Odbočuje od témy. Používa expresívne slová, o mnohých témach hovorí otvorene.